

Miran Stuhec
Maribor

UD K 886.3.08:929 Zidar P.

Fokalizacijski kod Zidarjevih romanesknih struktur

I^Aziskava nivoja naracije romaneskni struktur Pavleta Zidarja na poseben način izpostavi kategorijo fokalizatorja:¹ ta ima v strategiji pripovednega teksta namreč osrednjo vlogo.

Namen pričujočega članka je njena definicija.

Razmerje med pripovedovalcem in fokalizatorjem je grafično prikazano na spodnji skici.

pripovedovalec

I t

fokalizator

1 t

DOGAJANJE

Obstaja razlika med percepcijo² in verbalizacijo. Menim, daje pripovedovalec nadrejena kategorij a, katere funkcije predvsem ustvariti takšno situacijo, ki bo omogočila ustrezno recepcijo dogajanja v odvisnosti od tega, kako je fokalizirano.

Raziskava fokalizacije dopolnjuje analizo pripovednih besedil na tistem mestu, kjer ostaja raziskava kategorij pripovedovalca nedorečena. Način fokalizacije namreč razkrije bistvo Zidarjeve naracije in njeno funkcionalno vrednost.

1.1 Praviloma Zidar postavi v narativno strukturo pripovednega dela vsaj dva fokalizatorja (fokalizatorski par), z njima dobi pripovedovalec dvojne informacije o istem dogajanju. Na njihovi podlagi oblikuje pripoved, ki tako v svoji globinski strukturi omogoča konfrontacijo različnih stališč. Obstajata torej dva (vsaj dva) subjekta, katerih funkcije je opazovanje istega objekta:

PRIPOVEDOVANJE

pripovedovalec

FOKALIZAT. PAR

fokalizator 1

fokalizator 1

fokalizator 1

FOKALIZACIJA

\ /

DOGAJANJE

Izraz G. Genetta (Tipovi fokalizacije i njihova postojanost, Republika XXXIX/83, ŠL 9).

Termin uporabljam v povezavi s fokalizatorjem

Termin uporabljam v povezavi z bralcem

R A Z P R A V E I N Č L A N K I

Fokalizatorja obstajata v tretjeosebni ter v prvoosebni pripovedi. V obeh primerih je vsaj en fokalizator del upovedovalnega dogajanja. Fokalizacijski pari so:

novinar/pripovedovalec (Karantanija)	Sopot/Grab (Mahatma Pandit)
deček/pripovedovalec (Dim)	Novinar/Thomas/gospodinja (Pandorine sence)
Maks/pripovedovalec (Živim)	Debevc/vas (Sveti Pavel)
Debevc/oficir (Oče naš)	Maks/pripovedovalec (Jezus iz pekla)
Barbara/pripovedovalec (Sveta Barbara)	Hanibal/malomestno okolje (Roman o Hanibalu)

Ob navedenih fokalizatorjih obstajajo sicer še drugi, npr. Lamovšek (Oče naš), E. A. (Pandorine sence), gospodarjeva hči (Dolenjski Hamlet), vendar pa so gornji pomembni za recepcijo pripovednega teksta v celoti in ne le posameznega obrobne dogodka.

Navedeni fokalizatorji ocenjujejo dogajanje različno (tudi nasprotno) zaradi različnih fokalizacijskih kotov, iz katerih izhajajo.

Različni fokalizacijski koti pomenijo drugačne, različne izkušnje in kriterije različnega odnosa do problema. Navedimo nekaj primerov:

- Pripovedovalec, gospodinja Ana in E. A. gledajo na problem razmerja mati—sin drugače kakor deček iz okolice Jesenic, mlad učitelj z Dolenjskega, novinar Thomas, Barbara... Zaradi različnega gledanja tudi ni v vsakem "trenutku" recepcije nujno, daje mati nepoštena do sina, če ne velja pravilo: poštenost do sebe = poštenost do sina in narobe.
- Pripovedovalec, Grab, ravnatelj (oblast) gledajo na razmerje individuum kolektiv drugače kakor Hanibal, profesor Ostroogar, Maks, pisatelj Sopot... Ali torej prilagajanje razmeram, v katerih človek živi, nujno pomeni tudi izgubljanje lastne identitete?
- Oficir in drugi predstavniki oblasti obravnavajo Debevcovo držo med NOB popolnoma različno. Zaradi tega je jasno, da nesodelovanje s partizani ni nujno enako kolaboriranju.
- Tudi Barnaba in Blanka ter novinar in pripovedovalec se v več pripovednih segmentih zaradi različnega fokalizacijskega kota do skupnega življenja in z njim povezane selitve v Avstralijo ter do položaja Slovencev na avstrijskem Koroškem opredeljujejo različno.

1.2 Fokalizacija skozi Andrejaje v Jezusu iz pekla očitna v segmentih njegove percepcije časa in prostora ter v segmentih, kjer lahko prihaja do izraza njena kognitivna komponenta:

"Kdor ima v sebi vodo ... Kdor... nosi v sebi njen šum, ta ima... v sebi prabesedo in prazvok. Besede, misli in Beethoven so čisti šum vode, nič drugega. Voda govori s svojim duhom preko nas."⁵

Fokalizacija skozi Andreja postaja očitna v kontekstu fokalizacije skozi pripovedovalca:

⁴ Prim. S. Rimmon-Kenan, *Narrative Fiction*, New York 1983, str. 73.

⁵ P. Zidar, *Jezus iz pekla*, Ljubljana 1977, str. 8.

RAZPRAVE I N ČLANKI

"Odložil je kamero v mah, ki se je zaplezel po skalnatem platoju in prisluhnil mogočnemu šumu, ki ga je vrgel v drzne asociacije." (str. 8)

Enaka kombinacija se pojavi na več mestih:

"Zazeblo gaje, daje izmaknil in samo s pogledom drsel po izmikajočih se zaplatah reke.

Nad kanjonom je zasijala sončna trobenta in zaslišal je njen solo.

Skale, mahovi, bilke, svetovi, celo vonji so se zalesketali in se podvojili v svojem liku." (str. 11)

"Pogledal je na uro, koliko časa je spal. Četrto ure se je vleklo kakor stoletje." (str. 14)

Bralčeva recepcija je neposredno vezana na Andrejevo percepcijo. V *Živim* je retrospektiva neposredno odvisna od Maksa. Fokalizacija skozi Maksa je del fokalizacijskega para Maks/pripovedovalec in je enaka relaciji Andrej/pripovedovalec. Razlikuje v tem, da so v *Živim* na fokalizacijo skozi osebo vezani obsežnejši segmenti. Situacija iz Jezusa v peklu se ponovi tudi v drugih pripovednih tekstih, npr. v *Tlimorju* in *Dimu*. V obeh prvoosebni pripovedih sestavljata fokalizacijski par Barbka in deček iz okolice Jesenic na eni strani ter pripovedovalec na drugi.

V prvoosebni pripovedi bi pričakovali fokalizacijo skozi pripovedovalca.⁶ Vendar Zidar tega ne stori, napravi nepričakovano potezo, katere funkcija postane jasna šele "čez nekaj časa": zoži vidno polje, fokalizatorje oseba iz pripovedovanega sveta. G. Genetteje o tej možnosti zapisal:

"Ako želi, on može izabrati taj drugi oblik fokalizacije (fokalizaciju kroz junaka), ali ništa ga nato ne obavezuje, pa bismo takav izbor, kadje napravljen, slobodno mogli smatrati paralipsom, budući da pripovjedač, da bi se držao informacija koje junak ima u trenutku radnje, mora izostaviti sve informacije do kojih je došao kasnije, a koje su često kapitalne."

Fokalizatorja osebo Zidar v pripovednem besedilu večkrat zamenja s fokalizatorjem pripovedovalcem.⁸ S tem oblikuje fokalizatorski par, katerega funkcijo smo že nakazali.

Situacija je naslednja:

f = oseba	–	zoženje vidnega polja
IZ pripovedovalec	~	širjenje vidnega polja

Prehod fokalizacije na pripovedovalca pomeni širjenje fokalizacije, ker ima pripovedovalec dodatne informacije in dodatne izkušnje. Zato je pristojen, da ponovno ocenjuje dogodke iz preteklosti. V povezavi z novimi spoznanji bi lahko drugače vrednotil pretekla dejanja, ugotovil bi lahko celo, da akter ni poraženec, ampak celo zmagovalec, daje v danih okoliščinah napravil več, kakor je bilo mogoče pričakovati, da mati do njega ni imela odklonilnega odnosa, da v bistvu sploh ni izgubljal "bitk" z malomeščanskim in spolitiziranim okoljem. Dejstvo, daje akter definiran kot poraženec iz dveh zornih kotov (iz notranjega in zunanjega — iz zornega kota pripovedovane osebe in časovno

G. Genette, Tipovi fokalizacije i njihova postojanost, str. 123

G. Genette, n. m., gl. tudi: S Bašić, Pripovjedačko gledište, Umjetnost rtiječi XXVI/82, šte. 3-4, str. 223.

S. Rimmon-Kenan, Narrative Fiction, str. 74.

RAZPRAVE IN ČLANKI

oddaljenega pripovedovalca ali kake druge osebe), je neposredno vezano na recepcijo akterjevega dokončnega poraza. Pomembna se mi zdi ugotovitev, daje fokalizacija skozi pripovedovalca (prvo-ali tretjeosebne) objektivizacija. To je objektivizacija vrednotenja. Pripovedovalec ima ekskluzivno pravico, da vrednoti upovedene osebe, njihova dejanja ter razmišljanja. Obstoj pripovedovalca oziroma obstoj dveh fokalizatorjev pomeni za recepcijo zanesljivost.

Fokalizacija skozi pripovedovalcaje lahko tudi zoževanje vidnega polja, vendar takšno, kot ga v odvisnosti od potreb pripovednega besedila dirigira pripovedovalec sam kot vrhovna kategorija pripovedi.

Fokalizacija skozi pripovedovalca oziroma skozi "drugo" osebo je zunanja fokalizacija. Njena posledicaje, da recipient ne bo nikoli zvedel, kaj o Barbki zares misli njen šef, kaj duhovnik, kaj Barbka zares čuti do svojega otroka, kako je neimenovani deček iz okolice Jesenic zares doživljal vojno, kako mater in očeta, kaj seje dogajalo med novinarjem Thomasom in gospodinjo Ano, potem, ko se je vrnil s pogreba (o tem ne govori Thomas in tudi duhovnik, s katerim sta se srečala na železniški postaji, ne), kaj misli ravnateljica o Maksu...

"Mama sem dihal to večno besedo.
Odprla je vrata in obstala. Bila je
podobna svojemu očetu. Opazovala je
moj čustveni naval. Vstopite, me je
povabila, gotovo ste lačni.
Vstopil sem in od tu dalje se vsega
spominjajo drugi.⁹

Skrivnostnost bi lahko odpravil avktorialni pripovedovalec.

Nasprotno pa recipientu ni skrito, kar percipirajo Debevc, Thomas, Maks, Barbara, deček, Barbka, pripovedovalec, Barnaba...

"Nekako prazni smo se vračali čez
dvorišče, ko smo oddali brata. Vse do
danes je bil čisto naš, pa posebno moj.
Zdaj pa smo čutili, da nam nekaj v telesu

Izkoriščanje značilnosti notranje in zunanje fokalizacije je bistvo Zidarjevega fokalizacijskega koda, ker mu omogoča doziranje velikosti informacije. Doziranje je potrebno, da ne bi recipient dobil preveč in ne premalo podatkov o dogajanju, ki mu sledi.

V bistvu Zidarjeve fokalizacije je združevanje teoretično nezdružljivih fokalizacij. "Nijedna formula fokalizacije ne odnosi se, dakle uvijek na čitavo djelo već prije na određeni pripovjedni segment, koji može biti vrlo kratak."¹¹

Zidar si dovoli svobodno prehajanje iz zavesti glavne osebe v zavest pripovedovalca ter zavest druge osebe.

"Legel je na hrbet in se zagledal v ozek
izsek nad seboj. Vrhovi, obeljeni z
mastno belino, so se zganili in se nevarno
nagnili. Toda niti od enega se ni okrušil

⁹ P. Zidar, *Pandorine sence*, Ljubljana 1979, str. 206.

¹⁰ P. Zidar, *Sveti Pavel, Dim*, Ljubljana 1975, str. 177.

¹¹ G. Genette, n. d., str. 118.

RAZPRAVE IN ČLANKI

drobec. Napenjal in razganjaljihje ritem
muziciranja v čudovito grozo.
Andrej je spremljal vidni glas sončne
trobente nad seboj. Spremljal je njegove
tone nizke in slepeče, kako so razgibavali
mrki skalnati svet."¹²

Prva poved izpostavlja pripovedovalca, naslednje so fokalizirane skozi Maksa, zadnji ponovno izpostavlja pripovedovalca, čigar vidno polje je tokrat neomejeno in razširjeno tudi na notranjost glavne osebe.

Zidarjeva pripoved niha med realističnim romanom, v katerem avktorialni pripovedovalec obvladuje zgodbo v celoti, in sodobnim romanom, v katerem je z močjo notranjega monologa v ospredje potisnjena zavest pripovedovane osebe.

V Zidarjevih pripovednih besedilih je ob notranjem monologu predvsem opazno oblikovanje notranjega dialoga, kjer naracija prav tako sledi zavesti pripovedovane osebe:

"Ne, pa ne mislim na ta način vzbujajočo obliko. Včasih je nujno, da si sam. No, tako rečemo temu sprehajanju: samota, samotnost. To ni tragično izgubljanje samega sebe, ne. Čeprav se v taki samoti razstavljaš, daješ, prejemaš..."¹³
"A tako, tako, tako je bilo, so pojenjavala na tisti hiški.
Pa govorijo, da so ti.
Kurbe so.
Ne tako kurbe. Kakor ata govoriš grobo.
Reci barabe, reci...
Čisto navadne kurbe, prašiče, svinje. Ali je še kakšna grešna beseda na tem svetu?
Če je, so še tisto.
Ne kolni, no!
Kaj ti veš, kako boli." (str. 43)

Take primere bi lahko navedel tudi iz drugih pripovednih del: Tumor (str. 108), Karantanija (str. 67), Mahatma Pandit (str. 108), Jezus iz pekla (str. 9), Živim (str. 63). J. Pogačnik o tem piše:

"V Svetem Pavlu sta prvo in četrto poglavje pisani tako, kakorjih dojema duševnost obeh osrednjih likov, vse drugo paje zasnovano na izbiri značilnih in bistvenih izsekov iz življenja vasi. Ti izseki so učinkovito poantirani, pripovedna perspektiva se naglo menjava (...)

Izraba tehnike psihološkega realizma, ki stoji ob modernejših prijemih pripovedne proze (ne gre več za pripoved, marveč za nakazovanje), kaže, da Zidarjeva leposlovna praksa otipljivo potrjuje splošno prestrukturacijo slovenske svobodne proze."¹⁴

Fokalizacijski kod Zidarjevih pripovednih besedil je združevanje nezdružljivih, pogosto tudi antitetičnih fokalizacijskih postopkov. Zato lahko pričakujemo tako pripovedne segmente, kjer avktorialni pripovedovalec svobodno odkriva, karje prikrito vsakemu človeku, kot segmente, kjer fokalizator oseba zaradi svoje omejene percepcije npr. onemogoča videnje Grahovega boja z

¹² P. Zidar, Jezus iz pekla, Ljubljana 1977, str. 11.

¹³ P. Zidar, Sveta Barbara, Koper 1972, str. 36.

¹⁴ J. Pogačnik, Zgodovina slovenskega slovstva, Maribor 1972, str. 237.

RAZPRAVE IN ČLANKI

morskim psom (Mahatma Pandit), ter segmenta, kjer je fokalizacija omejena na osebo, npr. na Debevca v Svetem Pavlu, a se situacija spremeni, ko iz ozadja pripovedi "stopi" pripovedovalec s svojo pripovedno in vednostno močjo. Ob tem je jasno razvidno tudi namerno zoževanje vidnega

V Svetem Pavlu ostaja recepciji nekaj časa nedosegljivo, o kom se Debevc pogovarja z ženo oziroma h komu se odpravlja. Recepcija je popolnoma odvisna od fokalizacije skozi Debevca. Šele ko začne Debevc razmišljati o bratu skrivaču, je tudi recipientu omogočeno zvedeti, kam je namenjen in o kom sta se z ženo pogovarjala.¹⁵ Značilni za Zidarjevo pripoved so tudi fokalizirani opisi prostora. Fokalizatorji Maks, Debevc, Andrej, novinar, deček iz okolice Jesenic, Barbka idr. percipirajo prostor okoli sebe in njihova percepcija je odločilna za bralčevo recepcijo tega prostora. Pripovedovalec je v teh segmentih zgolj oblikovalec situacije, v kateri se vzpostavi neposredna zveza med osebo in recipientom.¹⁶

1.3 Zgovoren zgled Zidarjevega fokalizacijskega kodaje narativna struktura v delu Oče naš. V njej je mogoče najti vso raznovrstnost avtorjevih fokalizacijskih zmožnosti. V besedilu je sintetizirano vse tisto, kar delno obstaja tudi v drugih pripovednih delih.

V delu Oče naš je fokalizacija urejena tako, da upošteva fokalizatorja osebo, fokalizatorja pripovedovalca, fokalizatorja, ki je vezan na drugostopenjskega pripovedovalca ter fokalizatorja Pavleta Zidarja. Ob tem pa so v njem tudi segmenti, ki izpostavljajo vsevednost pripovedovalca.

Gre za kombiniranje notranje spremenljive fokalizacije z zunanjo¹⁷ ter z vsevednostjo klasičnega pripovedovalca in končno še s presenetljivim pojavom pisatelja Pavleta Zidarja ob koncu teksta.

Lamovšek je drugostopenjski pripovedovalec in fokalizator takrat, ko Debevca pripoveduje, kako je ubil učitelja, zaradi cesarje zdaj v zaporu:

"- Pa stoji tam pezde učiteljsko, mečka v rokah listek, natika očala in zacvili: Vi, tovariš Lamovšek, vi imate najmanj pravice tu govoriti. Vse me gleda. Cela dvorana. Še zdaj jih vidim. Hotal sem sesti, ker sem vedel, kaj ima učenik na listku. Pa se zadere Majzelj:
- Zakaj nima pravice?"¹⁸

Med Lamovškom pripovedovalcem in Lamovškom fokalizatorjem je razlika, ki je enaka tisti v Zidarjevih prvoosebni pripovedih, kjer moremo ločiti pripovedni Jaz od pripovedovanega Jaza.

Pripovedovalec Lamovšek namerno zoži vidno polje, vendar ga v določenem trenutku spet razširi. Ponovi se situacija iz Karantanije, Živim in drugih prvoosebni pripovedi, ko pripovedovalec Lamovšek postane tudi fokalizator:

"- Sedem za mizo in že čutim, da nekaj nocoj bo. A nič še, kaj. Poskušal sem videti tisto, kar bo, a se mi je izmaknilo v nekaj črnega ter se pognalo v ramena in me gledalo od blizu... (...)

¹⁵ P. Zidar, Sveti Pavel, Dim. Ljubljana 1975, poglavje Mir.

¹⁶ Jezus iz pekla (str. 11); Živim (str. 82); Oče naš (str. 120).

¹⁷ G. Genette, n. d., str. 117.

¹⁸ P. Zidar, Oče naš, Maribor 1967, str. 59.

RAZPRAVE IN ČLANKI

- Kaj vem, ali bi me minuta rešila.
Mislim, da ne. Mislim, da bi občutil tisto,
kar se je zgodilo tudi v zadnji minuti tako
določeno kakor na začetku. Minuta ali
pol ure je tisti čas, kadar gre za to stvar."
(str. 61)

Menjava sedanjik - preteklik (sedem - čutim —> poskušal sem - je izmaknilo) signalizira menjavo fokalizatorja. Prihodnjik "bo" se nanaša na čas Lamovška fokalizatorja, sedanjik "mislim, gre" pa na čas Lamovška pripovedovalca. Menjavi fokalizacije sledi ugotovitev avktorialnega pripovedovalca.

"Lamovšek je preletel z mislijo zadnje
hipe tiste minute." (str. 61)

Situacija je naslednja: Lamovšek zapornik je fokaliziran skozi pripovedovalca (tudi Debevca), Lamovšek morilec pa skozi Lamovška zapornika ter Lamovška morilca.

V delu Oče naš tudi "avtor" funkcionira kot pripovedovalec in fokalizator. Preteklik je osredotočen na avtorjev čas:

"(Važna avtorjeva pripomba: Usmrnitev
je bila čez poldrugo uro. Njegova zadnja
, intimna občutja sem obšel iz pietete, pa
tudi iz drugih razlogov, recimo zaradi
naslade, ki nehote obseda ljudi, v našem
primeru bralce, ko iz varne razdalje z
vsemi podrobnostmi spremljajo
človekov konec....)" (str. 108)

Neobičajna situacija se ponovi tudi na str. 142:

"- Dosti!
Polkovnik trzne z obrazom in se (...)
- Avtor sem, se spet zasliši tuj glas in
hočem, da prenehata!
- Kateri avtor? vpraša polkovnik in
napenja sluh.
- Pisatelj Zidar." (str. 142)

Pripovedna situacija navedenega segmenta je izraz presenetljive antitetičnosti Zidarjevega fokalizacijskega koda. Če lahko začetne povedi dokazujejo prisotnost avktorialnega pripovedovalca, ki s svojo vsemogočnostjo vključi v pripoved tudi avtorja P. Zidarja, potem je poved: "Mislim, da sem mu pokimal ali nekaj podobnega", ki je reakcija na oficirjevo opozorilo, da ima z Debevcem še mnogo dela, dokaz, da Zidar v resnici ne privoljuje v racionalen način pripovedovanja.¹⁹

Spremenljiva notranja fokalizacija je vezana predvsem na dva fokalizatorja: Debevca in oficirja, prekinjajo pajo segmenti avktorialnega pripovedovanja.

Fokalizacijo dokazujejo npr. slogovno zaznamovani izrazi, uporabljeni v dialogu med Debevcem in oficirjem, pa tudi ilustriranje oficirjeve govorne napake:

¹⁹ Prim. o eniptivnosti Zidarjevega ustvarjanja: J. Pogačnik, Zgodovina slovenskega slovstva, str. 236.

RAZPRAVE IN ČLANKI

"Sranje! je razmišljal polkovnik in ribal
ustnico ob ustnico." (134)

"Postrelili smo jih, svinje! se je sklonil
režeč v njegovo uho. In tudi vas bi."
(135)

"- Tohrej, je sedel še sam, zarivajoč oči
v dlani..." (121)

- Nikarte, tovariš polkovnik, seje bolno
nasmehnil Debevc..." (139)

- Oprosite, ni vsak "geroj". (137)

Izrazi "svinje" (postreliti svinje), "sranje", "nikarte" ilustrirajo Debevčovo in oficirjevo percepcijo. O tem, kako se razlika pripovednih vidikov kaže v slogovni obarvanosti, piše Uspenski:

"Razlika između tačaka gledišta u umetničkome delu može se očitovati (...) i na planu frazeologije, kada na primer autor opisuje različite junake različitim jezikom ili se uopšte u nekom obliku koristi elementima tudeg ili supstituisanog govora pri opisivanju..."²⁰

Navedeno primerjajmo s pismom, ki ga Ž. Debevc piše maršalu Titu, kerje v celotnem korpusu najčistejši zgled tako izražene fokalizacije.

Dragi moj Maršal Tito

jazd ti pišem zato ker si najbolj bojevit
Pošten in dober. Jazd bi ti rad povedal
tole ko se je zgodilo danes in mene ni bilo
doma pa so mi vzeli zadnjega konja.
Enega so mi prej vzeli pa nič zato vsak
mora kaj da bo zgrajeno pri nas prejkod
drugod. Moram furati pa orati ker imam
8 Hektarov zemlje in 4 Gojzda Hektarov.
Vola imam še ki paje bolj slab Vol. Lepo
bi tebe prosil da dopoveš Anzeljcu kaj se
sme in nesme in da mi Konja pripelje
nazaj v hlev. Tu zdaj pobirajo vino
dvakrat. Taprvo semga pelal sam hočejo
pa še enkrat Toliko. To ni pošteno ker piti
nimamo sami kaj. Delavci pa pijačo
hočejo če delajo ne vodo. Prosim te
Maršal Dragi če boš kaj uredil uredi da
dobim nazaj konja. Vino bom pa če bo
treba vseno dal.

Z velikim Spoštovanjem
Debevc Žan
Gorenje Zagorjane 21
Pošta Dolenje Zgorjane
Smrt Fašizmu — Sloboda narodu",²¹

²⁰

B. A. Uspenski, Poetika kompozicije, Semiotika ikone, Beograd 1979, str. 28.

²¹ P. Zidar, Sveti Pavel, Dim, Ljubljana 1975, str. 82.

RAZPRAVE IN ČLANKI

Pri fokalizaciji skozi Debevca in oficirjaje opazno tudi nujno medsebojno vrednotenje — subjekt vrednotenja postane objekt vrednotenja in narobe, Debevc se npr. zaveda, daje oficirja strah, dokler se ne prepriča, da nima opravka z ameriškim državljanom.

2. Pomembna za recepcijo pripovednega besedilaje ugotovitev, da sta Debevc in oficir fokalizatorja Debevčeve (ne)krivde. Njuna percepcija tega osrednjega problema dela Oče naš je osnova za bralčevo recepcijo

poraženec -> DVOM PORAŽENEC

Dvom, ki je v osredju paradigme, nastane zato, ker Debevc in oficir iz različnih fokalizacijskih položajev ocenjujeta Debevčevo držo med NOB in po njej.

Recipient ne izve o tem nič takega, česar ne veda tudi obe centralni osebi in je zato popolnoma odvisen od percepcije fokalizatorjev.

To je v bistvu tista situacija, ki se pojavlja v osnovi Zidarjevih pripovednih besedil. Znotraj njegovega fokalizacijskega koda praviloma obstaja fokalizatorski par. Njegov obstoj v vseh tekstih ni enako izrazit, vendar gaje mogoče evidentirati. Njegova funkcijaje v formiranju dveh nasprotnih trditev, teze in antiteze. Paradigma Zidarjeve naracijeje zato izpeljana iz formule

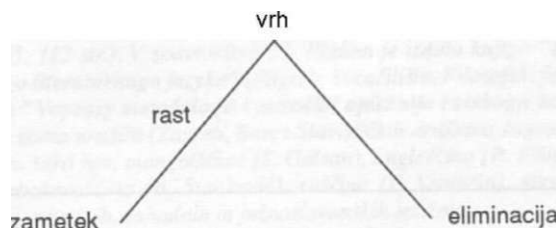
teza —> antiteza —> sinteza

in ima v konkretni Zidarjevi izpeljavi že nekajkrat definirano podobo:

poraženec —> neporaženec —> PORAŽENEC
DVOM

Dvom ima v Zidarjevem pripovednem opusu, ki ga raziskava zajema, posebno funkcijo.

Struktura dvomaje naslednja:

Njegov nastanek in njegova eliminacija sta v neposredni zvezi z dokončnim spoznanjem, daje akter poraženec. Če bi dvom ne bil sestavni del narativne strukture pripovednega besedila, bi bilo mogoče njegovo oblikovanje na ravni recepcije pripovednega teksta kot produkt bralčevega "dialoga s tekstom". To bi bilo odvisno od vsakega posameznega bralca in obstoj akterja poraženca kot osrednje kategorije Zidarjevih pripovednih del bi bil odvisen le od vsakokratnega branja.

Dvom, kije sestavni del narativne strukture pripovednega teksta, jemlje bralcu ekskluzivno pravico recepcije oziroma to recepcijo podreja strukturi pripovednega dela.

Zidarjev fokalizacij ski kod nosi v svojem bistvu torej tisto posebnost, zaradi katere ga ne moremo zamenjati z nobenim drugim:

- a) združevanje teoretično nezdružljivega, kar podira pripovedno logiko;
- b) obstoj fokalizatorskega para, kije v neposredni zvezi z oblikovanjem dvoma.

RAZPRAVE I N Č L A N K I

Antitetičnost Zidarjevega fokalizacijskega koda se nedvomno ujema z antitetičnostjo, ki tvori temeljno strukturo Zidarjevih pripovednih del inje v bistvu njegove poetike. Ta antitetičnost postane zares produktivna šele na ravni naracije.*

Miran Stuhec

UDK 886.3.08:929 Zidar P.

Summary

THE FOCALIZING CODE OF ZIDAR'S ROMANESQUE STRUCTURE

A focalizer in the narration represents an instance, which communicates the plot and determines the extent of information to the narrator and reader. Zidar's romanesque texts have a specific code of focalization, which controls the reader's reception of the plot: (a) in it are brought together and intertwined those narrative aspects (focalizers) that are incompatible on the

theoretical level — this fact deconstructs the narrative logic; (b) two focalizers usually communicate the plot (a focalizing pair), which also on the level of narration creates a doubt that is characteristic of Zidar's literary personae.

Summary written by M. Juvan

Članek je redigiral urednik.